

TESTILAUTAKUNTA

Tarkistettu 5.11.2019

PROJEKTIIVISTEN MENETELMIEN KÄYTTÖKELPOISUUDESTA

Psykologien keskuudessa käydään paljon keskustelua psykologien käyttämien tutkimusmenetelmien käyttökelpoisuudesta. Erityisesti ns. projektiivisten menetelmien kohdalla esitetään jyrkästi toisistaan poikkeavia mielipiteitä. Testilautakunnalta on pyydetty kannanottoa siihen, kuinka projektiivisten menetelmien käyttökelpoisuutta tulisi arvioida.

Projektiiviset menetelmät perustuvat oletukseen, että yksilön havainnot ulkomaailmasta eivät ole objektiivisia, vaan niihin vaikuttaa hänen ”sisäinen maailmansa”: tarpeet, motiivit, kokemukset ja synnynnäiset ominaisuudet. Mitä moniselitteisempi tai epäselvempi annettu ärsyke on, sitä enemmän tätä taustatekijöiden aiheuttamaa vaihtelua tulee esiin (Levander 1976). Näitä taustatekijöitä joudutaan arvioimaan epäsuorasti sekä tarkkailemalla tutkittavan käyttäytymistä että arvioimalla hänen antamaansa vastausta.

Hermann Rorschach havaitsi jo 1920-luvulla, että hänen kehittämässään Rorschach-testissä tuli satunnaisesti esiin ilmiöitä, jotka viittasivat vastaajan persoonallisuuteen. Rorschachin mielestä tämä oli hankalaa, koska hänen testinsä oli tarkoitus olla kognitiivinen muodonselitystesti (Exner 2003). Vasta vuonna 1935 Morgan ja Murray julkaisivat Thematic Apperception Testin, joka perustui tarkoituksellisesti oletukseen, että moniselitteisessä tilanteessa tutkittava tuo vastauksiinsa jotakin omasta persoonallisuudestaan (Murray 1971).

Nykyään Suomessa yleisimmin käytettyjä projektiivisia menetelmiä ovat Wartegg, erilaiset lauseentäydennystestit, TAT, CAST, MAPS, ORT sekä Ro. Rorschachia voidaan käyttää joko havaintokognitiivisena tai projektiivisena menetelmänä. Käyttötarkoitus, oli se sitten henkilöstöarvioinnissa, psykodiagnostiikan apuvälineenä tai terapiaprosessin tukena, määrittää millaista tietoa menetelmän avulla halutaan saada. Projektiiviset menetelmät ovat keskenään erilaisia esimerkiksi validiteetin ja reliabiliteetin ja normitiedon (kliininen vs. muu populaatio) osalta. Toisaalta mahdollisimman objektiivisissäkin arviointitekniikoissa voidaan havaita projektion vaikutusta. Esimerkiksi WAIS-III:n kuvien järjestämistehtävässä ”—tutkittava saattaa projisoida tarinankertomisprosessiin tunteitaan, mieltymyksiään ja kokemuksiaan” (Sattler 2001, s. 439). Tehtäviin liittyvät assosiaatiot ovat yksilöllisiä, ja niillä on siten vaihteleva vaikutus tehtäviin vastaamiseen.

Psykologintutkimus ei ole ennalta määritetty sarja toimenpiteitä, vaan johdonmukaisesti tulosten mukaan etenevä prosessi, jossa arviointimenetelmien avulla laaditaan jatkuvasti uusia hypoteeseja testattavaksi. Monet käytössä olevat arviointimenetelmät ovat puutteellisesti tutkittuja ja dokumentoituja. Joidenkin menetelmien kohdalla ei edes voida odottaa sitä, että menetelmän psykometriset ominaisuudet olisivat moitteettomia. Esimerkiksi haastattelua, joka on keskeisin psykologintutkimuksen menetelmä, on hyvin vaikea saada dokumentoidusti reliabeliksi ja validiksi. Jos psykologi hyväksyisi asiakastyössä käytettäväksi vain sellaisia menetelmiä, jotka ovat esimerkiksi American Educational Research Associationin (AERA 1999) mukaan moitteettomia, ei käytössä olisi yhtään arviointimenetelmää. Niinpä monia

arviointimenetelmiä pitääkin käyttää pääasiassa tutkimushypoteesien muodostamiseen – ei niinkään mittareina, jotka tuottavat sellaisenaan lausuntoon kirjattavia tietoja.

Luonnollisesti tieteellisessä tutkimuksessa on eri kriteerit tutkimusmenetelmien käytölle. Keskeisimpiä sääntöjä ovat tutkimuksen julkisuus ja toistettavuus. Jotta nämä vaatimukset voitaisiin täyttää, on tutkimuksessa tehtävät mittaukset suoritettava hyvin tarkoin ennalta määriteltyjen ohjeiden mukaan. Mittauksessa käytettävien menetelmien ominaisuudet täytyy tuntea ja niiden käyttö on pystyttävä perustelemaan tutkimustiedon nojalla.

Psykologin on tunnettava menetelmään liittyvä tutkimustieto ja siitä aiheutuvat rajoitukset, myös reliabiliteettiin ja validiteettiin liittyvät asiat. Tämä koskee paitsi projektiivisiä menetelmiä myös esimerkiksi kykytestejä. Ja aivan erityisesti psykologin tulee kaikenlaisia tutkimusmenetelmiä käyttäessään ottaa huomioon mahdolliset kulttuuriset tekijät. Mikään psykologinen testi ei anna sataprosenttisen varmoja tuloksia, vaan kaikki johtopäätökset on todennettava usean menetelmän ja haastattelun avulla. Eli on tärkeää käyttää monia menetelmiä. Multi-method assessment (monimenetelmäinen arviointi) tarkoittaa sitä, että uusi tieto pääsääntöisesti parantaa tutkimuskokonaisuuden validiteettia. Lisäksi eri tyyppisin menetelmin saatu tieto parantaa koko tutkimuksen validiteettia enemmän kuin yhdentyppisin menetelmin saatu tieto.

Kansainvälisessä keskustelussa on viime aikoina nostettu esiin myös ns. kertyvän (incremental) validiteetin käsite. Tämän ajattelutavan mukaan periaatteessa kaikki asiakkaasta saatava tieto voi olla hyödyllistä. Mitään tietoa ei käytetä tai jätetä käyttämättä ennen kuin sen luotettavuus on arvioitu. Tutkijan taito ja kokemus määrittävät sen, kuinka hyvin hän kykenee arvioimaan erilaisista lähteistä saadun tiedon luotettavuuden ja merkityksen juuri tämän tutkimuksen kohdalla.

Testilautakunnan käsityksen mukaan psykologin täytyy aina suhtautua kriittisesti käyttämiinsä tutkimusmenetelmiin. Tämä todetaan myös psykologien ammattieettisissä säännöissä: ”Psykologi on tietoinen niistä rajoituksista, jotka liittyvät psykologisiin menetelmiin ja niistä tehtäviin johtopäätöksiin. Psykologi on erityisen varovainen käyttäessään menetelmiä, apukeinoja ja tekniikoita, jotka ovat vielä kokeiluasteella, jotka eivät täytä tavanomaisia menetelmille asetettuja vaatimuksia tai joita hän ei täysin hallitse.” Työ- ja organisaatiopsykologian aluetta koskee Laki yksityisyyden suojasta työelämässä, jonka 5. pykälässä todetaan, että ”-- Työnantajan on varmistettava, että testejä tehtäessä käytetään luotettavia testausmenetelmiä, niiden suorittajat ovat asiantuntevia ja testauksella saatavat tiedot ovat virheettömiä”.

Psykologien ammattieettiset säännöt kieltävät psykologia käyttämästä menetelmiä tai työvälineitä, joiden käyttöä hän ei hallitse. Tämä koskee luonnollisesti myös projektiivisiä menetelmiä. Vaativia menetelmiä käyttävän psykologin on tärkeää koulututtaa tällaisten menetelmien käyttöön. Yliopistoissa on jatkossakin syytä opettaa perusteet kaikkien keskeisten psykologisten menetelmien käyttöön.

Psykologin tulee tiedostaa käyttämiinsä menetelmiin liittyvät rajoitukset. hänen tulee käyttää vain sellaisia menetelmiä, joiden käyttämiseen hän on pätevä. Menetelmien käyttökelpoisuuden arvioinnissa on otettava lähtökohdaksi psykologintutkimuksen kokonaisuus. Kun toimitaan edellä kuvatulla tavalla, ei testilautakunnalla ole syytä rajata mitään nykyisin käytetyistä psykologisista menetelmistä käyttökeltottomaksi tai edes osin käyttökeltottomaksi.

KIRJALLISUUTTA:

AERA (1999) Standards for Educational and Psychological Testing. Washington: American Educational Research Association.

Exner, J.E. (2003) The Rorschach: A Comprehensive System. Vol. 1 (4th ed.). New Jersey: Wiley.

Levander, S. (1976) Projektiva metoder. In: I. Johannesson, T. Husén, D. Magnusson & G. Westerlund (Eds.) Psykologisk uppslagsbok. Stockholm: Natur och Kultur.

Murray, H.A. (1971) Thematic Apperception Test, manual. Cambridge: Harvard University Press.

Sattler (2001) Assessment of Children: Cognitive Applications (4th ed.). San Diego: Jerome M. Sattler, Publisher.